

Юлія Горященко, к. е. н.

Університет митної справи та фінансів, Україна

ОСНОВНІ ВАЖЕЛІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Yuliia Horiashchenko, PhD in Economics

University of customs and finance, Ukraine

MAIN LEVERS OF MANAGEMENT ACTIVITIES IN ENSURING REGIONAL DEVELOPMENT

The article develops theoretical positions and applied guidelines for improving the management of socio-economic and informational development of the regions. The complex approach to the definition of the essence of processes of information interaction between the main economic subjects is offered, which allows to improve the processes of socio-economic development of the territories at the theoretical and methodological level. The role and place of regional information policy in the part of the general policy of development of the region is explored. The urgent problems of modern regional policy are studied. Special attention is paid to the analysis of the strategic development of the region, taking into account the assessment of the interaction of generic productive forces – information, science, technology, entrepreneurship and national (regional) infrastructure. The organizational and economic mechanism of regional development management is developed.

Key words: region, regional development, regional policy, information, information support, organizational and economic mechanism.

Постановка проблеми. Рівень і якість соціально-економічного розвитку регіонів багато в чому визначається інформаційним забезпеченням – головним важелем управління і регулювання регіонального розвитку, процесом цілеспрямованого добору релевантних інформаційних показників. Інформаційне забезпечення визначає ефективність інформації як продуктивного чинника розвитку суспільства і економіки. Особливо істотна роль інформаційного забезпечення для економіки, що трансформується і розвивається на регіональному рівні. Проте сьогодні відсутні ефективні методики визначення рівня інформаційного забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів, використання яких прискорить практичні кроки у напрямку сталого розвитку регіонів та країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У розрізі вивчення даної проблематики особливої уваги заслуговують роботи таких учених-регіоналістів, як: Р.Р. Гатауллін, М.Б. Дацишин, М.І. Долішній, С.І. Дорогунцов, В.В. Дорофійенко, Я.А. Жаліло, Р. Йохімсен, О.В. Коломицева, О.В. Кушнірецька, Е.М. Лібанова, Т.С. Максимова, М.Г. Мельник, Ю.В. Орловська, Т.В. Уманець, Л.І. Федулова, Ю.А. Шрейдер, Р.М. Юсупов та ін.

Мета дослідження полягає у розробці теоретичних положень та прикладних рекомендацій щодо вдосконалення управління соціально-економічним та інформаційним розвитком регіонів.

Виклад основного матеріалу. Категорія «регіональне управління» поєднує в собі планування, регулювання, контроль у розрізі створення концепції та соціально-економічного прогнозування розвитку регіональних структур¹. Особливе місце у системі управління соціально-економічного розвитку відводиться стратегічному плануванню і прогнозуванню соціально-економічного розвитку регіонів як ключовому інструменту реалізації регіональної політики. Ефективність цих процесів, у першу чергу, залежить від релевантної інформації. Вчення про особливу роль інформації у життєдіяльності суспільства вперше з'явилося у науці в 17 ст. у працях Ф. Бекона. Системні дослідження інформаційних процесів почалися у другій половині 20 ст. Сьогодні цей процес супроводжувався становленням сучасної теорії інформаційної економіки, яка аналізує тенденції розвитку економічної системи.

¹ Коломицева, О. (2013). Важелі управлінської діяльності в забезпеченні оптимального регіонального розвитку. *Сталий розвиток економіки*, 1, 141-144.

Економічні погляди на інформацію у хронологічному аспекті

Період	Інформація як	Характерна цінність періоду
4 ст. до н.е.	когнітивний рівень процесу спілкування	справедливість
15-17 ст.	джерело аналізу	нагромадження капіталу
17-18 ст.	засіб	споживання товарів
кін. 19-1 пол. 20 ст.	позаструктурний елемент	свобода
60-90 рр. 20 ст.	елемент структури	час
Сучасність	фундаментальна субстанція; найцінніший ресурс	інформація, знання, мудрість, інтелект, досвід

Джерело: складено автором за [2, с. 82, 92; 5, с. 10-14; 8, с. 56].

У цій зв'язці варто укласти і підкреслити значення інформації на різних історичних етапах розвитку (табл. 1).

Вступивши в інформаційну епоху, сучасна цивілізація випробовує всеосяжну дію нових інформаційних реалій. Інформація стає єдиним чинником подальшого соціально-економічного розвитку територій, на дієвість якої сподіваються усі суб'єкти управління. Інформація поряд з наукою, формами і методами організації сучасного виробництва стають традиційними продуктивними силами, піднімаючись на ту ж ступінь, що і засоби виробництва та робоча сила.

Інформаційне забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів пропонується розглядати як процес, базований на вхідній інформації, яка оброблюється за допомогою взаємодоповнюючих та взаємозалежних показників, та аналітичній оцінці; обов'язково включає в себе релевантні інформаційні ресурси, прямо або опосередковано продукує інформаційний продукт або послугу та в кінцевому підсумку визначає рівень динамічного розвитку регіонів.

Отож, основним важелем управлінської діяльності у забезпеченні регіонального розвитку була, є і залишається інформація. Довгий час інформаційна політика охоплювала проблеми, пов'язані з діяльністю засобів масової інформації. Останніми роками зміст цієї політики був дещо розширений – сьогодні до неї включено розвиток телекомунікацій, інформаційних систем, ресурсів і засобів, захист гарантованих Конституцією прав громадян і організацій на вільний доступ до інформації. Новий поштовх до розвитку інформаційної політики надало усвідомлення необхідності побудови інформаційного суспільства, що у подальшому визначило її головну стратегічну мету.

Інформаційна політика регіональних органів влади стосується формування сукупності цілей, які відображають інтереси регіону в інформаційній сфері, визначення основних напрямів цієї діяльності, постановки завдань, що забезпечують досягнення даних цілей, і реалізації системи заходів, котрі вирішують поставлені завдання¹.

Об'єктами інформаційної політики регіону є:

- інформаційні ресурси;
- інформаційно-комунікаційні технології, системи і засоби їх реалізації;
- інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура;
- виробництво і споживання засобів інформатизації, інформаційних продуктів і послуг;
- забезпечення інформаційної безпеки;
- політика в області масової інформації і комунікацій;

¹ Юсупов, Р. (2007). О концептуальных основах региональной информационной политики. *Информационные ресурсы России*, 5, 42-50.

- інформаційне право;
- інформаційний обмін¹.

Регіональна інформаційна політика є невід'ємною складовою частиною загальної політики регіональних органів влади і охоплює всі сфери життєдіяльності регіону. Вона справляє пряму дію на розвиток соціокультурного, економічного, діяльнісного, демографічного потенціалу регіону, гальмуючи або прискорюючи їх розвиток.

В економічній сфері регіональна інформаційна політика має бути націлена на прискорення реалізації стратегії соціально-економічного регіонального розвитку, яка спиратиметься на таке:

- збільшення інвестицій в інформаційне середовище регіону;
- забезпечення інформаційної безпеки;
- використання конкурентних переваг, внаслідок яких регіон буде спроможний володіти необхідною соціальною і економічною інформацією;
- ефективні і гнучкі механізми управління економічною діяльністю і суспільним життям регіону в цілому;
- різке зростання числа споживачів комерційної інформації;
- розвиток у перспективі єдиної інформаційно-грошової інфраструктури і електронної комерції².

Ефективність регіональної інформаційної політики обумовлена її орієнтацією на випереджаючі темпи створення, розповсюдження, постійного оновлення і використання інформації як найважливішої умови структурної перебудови економіки в короткі терміни, переходу до вищого типу технологічного устрою, на істотне підвищення рівня життя населення регіону.

Регіональна інформаційна політика, в першу чергу, повинна сприяти якісним перетворенням таких сфер як регіональне управління і регіональне господарство, освіта, наука, культура, охорона здоров'я.

На думку вчених-економістів Р.М. Юсупова, В.П. Заболотського та В.Б. Наумова, реалізація регіональної інформаційної політики відбувається за допомогою таких взаємодоповнюючих механізмів: економічного, суспільної підтримки інформаційної регіональної політики, моніторингу реалізації інформаційної регіональної політики, управління реалізацією інформаційної регіональної політики та організаційно-правового.

Перший з механізмів реалізується за наявності повного фінансового забезпечення (залучення інвестицій як від українських, так і від зарубіжних комерційних структур). Для його підтримки, як вже неодноразово наголошувалось науковцями і практиками, слід створити сприятливі умови для іноземних і вітчизняних інвесторів, зокрема, забезпечити гарантії органів влади на раціональну політику регулювання митних зборів, відсутність подвійного оподаткування (для іноземних інвесторів), передбачити можливість зниження бази оподаткування на прибуток за рахунок вирахування коштів, що направляються на реалізацію проектів регіональної інформаційної політики (для вітчизняних інвесторів). Окрім того, необхідно розробити заходи, які б дозволили повернути кошти населення регіону для інформаційної діяльності, перш за все, в області освіти, науки, медичних і культурних послуг. У свою чергу, для населення слід знизити тарифи на підключення до мережі Інтернет.

Необхідно передбачити довготривалі спеціальні податкові пільги для вітчизняних підприємств, які активно беруть участь в проектах, що реалізують регіональну інформаційну політику.

Також, важливими й впливовими механізмами реалізації регіональної інформаційної політики є її суспільна підтримка та моніторинг і прогнозування результатів і соціально-економічних наслідків.

У частині реалізації організаційно-правових механізмів регіональної інформаційної політики слід удосконалити законодавчу інформаційну базу регіону, яка б доповнювала і розвивала законодавство в інформаційній сфері.

Як видно, регіональна інформаційна політика є невід'ємною складовою управління соціально-економічним розвитком регіону і взагалі відіграє всезростаючу роль в житті регіону.

¹ Там само, 43

² Юсупов, Р. (2007). О концептуальных основах региональной информационной политики. *Информационные ресурсы России*, 5, 44.

Серед нагальних проблем сучасної регіональної політики – відсутність економічних і організаційних важелів, які повинні прискорювати трансформаційні процеси в регіонах. Тому вкрай важливо скоординувати спільну діяльність органів місцевого самоврядування і виконавчої влади, громадськості та місцевого бізнесу в забезпеченні соціально-економічного піднесення регіону. Звідси, постає необхідність розробки нових механізмів як забезпечення регіональної інформаційної політики, так і регіональної політики в цілому.

Організаційно-економічний механізм управління соціально-економічним розвитком передбачає організацію та економічне наповнення планування, мотивації та контролю управлінської діяльності суб'єктів регіональної економічної політики. «Кінцевою метою організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону має бути зростання рівня та якості життя населення регіону, зокрема через підвищення рівня зайнятості, амплітуди ділової активності та стандартів соціального забезпечення, зростання обсягів валового регіонального продукту тощо»¹.

Рис.1. Інформаційне забезпечення управління регіональним розвитком

** побудовано та доповнено за матеріалами²*

¹ Кушнірецька, О. (2010). Теоретичні підходи до визначення суті організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону. *Регіональна економіка*, 3, 66.

² Маннапов, Р. (2009). Современные закономерности, принципы, задачи и механизм регионального управления. *Вестник Челябинского государственного университета*, 3, 47-56.

У час появи нових ресурсів розвитку – досвіду, творчого дару, інтелекту, мудрості, механізм регіонального розвитку не може бути простим.

Поєднання обізнаності, що породжує знання, залучення до співпраці, внаслідок чого виникає досвід, практичного і теоретичного осмислення – як передумова розвитку мудрості, доступність до інформаційних ресурсів – головна запорука успішного розвитку громадянського суспільства в Україні сьогодні. Так, важливим напрямком у цьому контексті має стати розголошення інформації для населення про місію регіону. Згідно з Наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України «Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації»¹ місія регіону виражає вищий сенс, мету існування громади в майбутньому та включає довготермінове бачення суспільством того, яким воно прагне стати.

Організаційно-економічний механізм інформаційного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону містить взаємопов'язані елементи, у т.ч. суб'єкти, об'єкти, цілі, засоби, ресурси, заходи і бажані результати. Перша група елементів – інформаційної взаємодії суб'єктів регіональної політики – визначає синергетичну співпрацю бізнесу (ФПП, малого і середнього) з органами влади та громадськими об'єднаннями, політичними партіями й ЗМІ. За загальною ініціативою мають бути створені / активовані у своїй діяльності нові агенти: агенції регіонального розвитку, спеціальні робочі групи: менеджери зі стратегічного планування соціально-економічного розвитку, менеджери з контролю організації інформаційної діяльності на регіональному рівні, менеджери з виявлення та систематизації нових інформаційних знань, менеджери з розвитку мотиваційного середовища для взаємодії економічних суб'єктів у регіоні.

Координація зусиль необхідна для усунення обмежень повноважень і можливостей прийняття управлінських рішень з причини браку або неповноти інформації суб'єктами регіонального розвитку. На цьому етапі здійснюється вибір стратегії взаємодії між державою і регіональними акторами (в першу чергу, місцевим бізнесом). Оптимальною стратегією для українських регіонів, на наш погляд, є приватно-державне партнерство.

Друга група елементів – включає, власне, інформаційне забезпечення соціально-економічного розвитку як засіб продукування інформаційних продуктів та послуг і проміжна ланка між людьми, результатами їхньої діяльності з іншими продуктивними силами, та результатом. Інформаційне забезпечення формується під впливом ресурсного, трудового, науково-технічного, концептуального та нормативно-правового забезпечення. Слід проводити детальний аналіз продуктивних сил кожного регіону, зокрема, ресурсного, трудового, науково-технічного, нормативно-правового забезпечення шляхом глибокого аналізу відповідно до світової практики оцінки рівня розвитку господарського сектору регіонів на основі аналізу груп показників, які характеризують динаміку валового регіонального продукту, ринку праці, інноваційної активності тощо. Такий аналіз дасть поштовх до вивчення соціально-демографічного (наприклад, рівень освіти), соціально-економічного (рівень добробуту), діяльнісного (інноваційна активність у регіоні), соціокультурного (стан науки, культури і т.п.) потенціалу регіонів.

Цей процес повинно супроводжувати удосконалення діючого інформаційного законодавства з врахуванням і доповненням визначеної Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р. Неглибокий аналіз даної стратегії дав змогу визначити слабкі місця і загрози інформаційного й економічного характеру регіонів України, зокрема серед пріоритетних напрямів розвитку переважної більшості регіонів велика кількість таких, що носять екстенсивний характер регіонального розвитку (або так званий «рух за інерцією»), що є неприйнятним для сьогоднішніх умов. Вважаємо, за великої соціальної значущості визначених пріоритетними галузей, все ж не можна вважати їх пріоритетними. Серед напрямів такого характеру: розвиток агропромислового виробництва, зрощуваного землеробства, виноградарства та виноробства тощо.

Високий рівень якісного інформаційного забезпечення як процесу прямо впливає на рівень розвитку інформаційно-технологічних ресурсів регіону. Це досягається за допомогою системи цілей (зокрема, комплексних цільових програм, програмно-цільового управління і планування); функціональної системи – планування управлінської діяльності в цілому, організації, мотивації

¹ Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації: наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 79.

(формування мотиваційних установок всіх суб'єктів регіонального розвитку), оцінки (експертної й ін.), обліку, моніторингу (соціального, територіального, економічного), регулювання й контролю; експертизи; формування математичних моделей тощо. Як результат – досягаються цілі високих і проміжних абстракцій. З-поміж перших – мета-місія – кумулятивний ефект структурно-якісних перетворень в управлінні регіональним розвитком; створення і ефективне застосування сучасних найцінніших ресурсів: інформації, знань, мудрості, інтелекту, досвіду, творчого дару, здібностей; підвищення рівня життя шляхом реформування соціальної сфери, освіти і охорони здоров'я, формування середнього класу, розширення можливостей, свобода, економічна незалежність регіонів тощо. З-поміж других – підвищення регіональної конкурентоспроможності (упровадження ефективних механізмів адміністративного управління і модернізація владних структур, формування базових мобілізаційних ідей для території), розвиток людського потенціалу (ініціація процесів самоорганізації суспільства в регіоні), розробка стратегії забезпечення економічної і соціальної привабливості регіону, виявлення спеціалізованих (конкурентоздатних) областей бізнесу і сфер інноваційного розвитку, включенню регіональних бізнес-структур в реалізацію пріоритетних національних проєктів.

Слід зазначити, що аналіз стратегічного розвитку регіону сьогодні слід розглядати з урахуванням оцінки взаємодії всезагальних продуктивних сил – інформації, науки, технологій, підприємництва та національної (регіональної) інфраструктури, розвиток яких обумовлений проходженням третьої інформаційної революції (корінного перевороту в інформаційній сфері, перші дві історично відносяться до періодів Першої та Другої Світових війн).

Висновки. Комплексний підхід до визначення сутності процесів інформаційної взаємодії між головними економічними суб'єктами дозволяє удосконалити процеси соціально-економічного розвитку територій на теоретико-методологічному рівні. При цьому, особливе місце слід відвести регіональній інформаційній політиці, яка є невід'ємною складовою частиною загальної політики розвитку регіону і відіграє всезростаючу роль у соціальному і економічному житті регіону. Основними її завданнями є розбудова інформаційного суспільства, формування інформаційної інфраструктури регіонів, забезпечення сталого регіонального розвитку у цілому за допомогою побудови гнучких механізмів управління економікою регіону.

References:

1. Goryaschenko, Y. (2018). Suchasniy stan zabezpechennya informatsiynimi resursami sub'ektiv regionalnogo rozvitku [The current state of provision of information resources of regional development actors]. *Naukovo-praktichne zabezpechennya rozvitku ta spivrobotnistva ob'ednanih teritorialnih gromad*. Dnipro: DRIDU NADU. [in Ukrainian].
2. Amosov, O. (ed.). (2009) *Istoriya ekonomiki ta ekonomichnoyi dumki*. [History of Economics and Economic Thought] Harkiv: Magistr. [in Ukrainian].
3. Kolomitseva, O. (2013). Vazheli upravlinskoyi diyalnosti v zabezpechenni optimalnogo regionalnogo rozvitku [Levers of management activity in providing optimal regional development]. *Staliy rozvitok ekonomiki* [Sustainable development of the economy], 1, 141-144. [in Ukrainian].
4. Kushniretska, O. (2010). Teoretichni pidhodi do viznachennya suti organizatsiyno-ekonomichnogo mehanizmu upravlinnya sotsialno-ekonomichnim rozvitkom regionu [Theoretical approaches to the definition of the essence of the organizational and economic mechanism for managing the socio-economic development of the region]. *Regionalna ekonomika* [Regional economy], 3, 63-69. [in Ukrainian].
5. Libanova, E. (2007). *Lyudskiy rozvitok regioniv Ukraini: analiz ta prognoz* [Human Development of the Regions of Ukraine: Analysis and Forecast]. Kyiv: NAN Ukraini [in Ukrainian].
6. Mannapov, R. (2009). Sovremennyye zakonomernosti, printsipy, zadachi i mehanizm regionalnogo upravleniya [Modern laws, principles, tasks and mechanism of regional management]. *Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta* [Bulletin of Chelyabinsk State University], 3 (141), 47-56. [in Russian].
7. Pro zatverdzhennya Metodiki rozroblennya, provedennya monitoringu ta otsinki rezultativnosti realizatsiyi regionalnih strategiy rozvitku ta planiv zahodiv z yih realizatsiyi (2016). Nakaz Ministerstva regionalnogo rozvitku, budivnitstva ta zhitlovo-komunalnogo gospodarstva Ukraini. [in Ukrainian].
8. Doroguntsov, S., Zayats, T., Pityurenko, Y. (2005). *Rozmischennya produktivnih sil i regionalna ekonomika* [Placement of productive forces and regional economics]. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian].
9. Yusupov, R. (2007). O kontseptualnyih osnovah regionalnoy informatsionnoy politiki [On the conceptual framework of regional information policy]. *Informatsionnyie resursyi Rossii* [Information resources of Russia], 5, 42-50. [in Russian].